

JÕHVI VENE PÕHIKOO

TOIMETULEKU ÕPPEKAVA

Kinnitatud Jõhvi Vene Põhikooi direktori 01.09.2015 käskkirjaga nr 1-3/4
Heaks kiidetud õppenõukogu otsusega nr 6, 28.08.2015
Heaks kiidetud hoolekogu poolt 27.08.2015 protokoll nr5

JÕHVI 2015

§1 Õppe- ja kasvatuseesmärgid

- (1). Toimetulekuõppe põhiülesanne on toetada õpilase arengut ning tema kujunemist Eesti kodanikuks, kes tuleb eluga toime tuttavates tingimustes, teeb võimetekohast praktilist tööd ja teab oma kuulumisest oma rahva ja Eesti kodanike hulka.
- (2). Toimetulekuõppe üldeesmärk on aidata kujuneda isiksusel, kes vastavalt oma võimetele:
 - 1) teadvustab ennast (*MINA*) ja kaasinimesi (*MINA–MEIE–TEISED*), on teadlik nende
 - 2) erisuste ja eri kultuuride võimalikkusest, eristab kuuluvust *OMA–VÕÕRAS–ÜHINE*;
 - 3) suhtub positiivselt iseendasse, oma perekonda, kaaslastesse ja kodumaasse, järgib
 - 4) võimetekohaselt õigusnorme, hoidub vägivallast;
 - 5) järgib võimetekohaselt oma tervise ja looduse hoidmise põhimõtteid;
 - 6) orienteerub keskkonnas ja igapäevastes toimingutes, tegutseb tuttavates
 - 7) situatsioonides, hoidub teadaolevatest ohtudest ja küsib vajaduse korral abi;
 - 8) valdab järgmisi elementaarskusi: vaatlemine, kuulamine;
 - 9) mõistab talle suunatud kohandatud kõnet ja/või alternatiivseid väljendusvahendeid;
 - 10) väljendab arusaadavalt oma soove/vajadusi omandatud keeleüksuste ja/või alternatiivsete väljendusvahendite abil;
 - 11) tuleb toime võimetele vastavate lugemis-, kirjutamis- ja arvutamisülesannetega;
 - 12) mõistab töö vajalikkust, valdab baasoskusi, suudab tööaja jooksul alluda töödistsipliinile;
 - 13) teeb jõukohast tööd, on valmis jätkuõppeks.

§2 Õppe- ja kasvatustegevuse põhimõtted

- (1). Toimetulekuõppes lähtutakse põhimõtetest, mille kohaselt igapähele peab olema võimalus saada haridust vastavalt oma võimetele. Õppekorralduses ja õppesisu valikul lähtutakse iga õpilase arengutasemest valdkonniti, arvestatakse õpilaste potentsiaalseid võimeid ja teisi individuaalseid iseärasusi.
- (2). Toimetulekuõppes ja igapäevastes koolisuhetes peetakse oluliseks samu humanistlikke seisukohti, enam pööratakse tähelepanu oma võimaluste ja piirangute teadvustamisele, sallivusele erinevuste suhtes ning kaaslaste erivajaduse mõistmisele.
- (3). Õppekava taotleb iga õpilase arengu toetamist: lapse arengupuute ületamiseks võivähendamiseks rakendatakse temale sobilikke eripedagoogilisi meetodeid. Arendamine toimub iga lapse arengutaseme ja arenguvõimaluste hindamise alusel. Õppetöö kavandamisel arvestatakse nii klassi tervikuna, puude struktuurist tulenevaid õpilasarühmi klassis kui ka iga õpilast individuaalselt. Õppeülesanded valitakse õpilase potentsiaalset arengut arvestades: need nõuavad pingutust, kuid abi korral on jõukohased. Arendamist vajavad toimetulekuõppel oleva õpilase psüühika, isiksuseomadused ning tegevusvaldkonnad: tunnetustegevus (tähelepanu, tajus, mälu, mõtlemine); suhtlemisvahendid ja suhtlemine; tunde- ja tahtevald; psühhomotoorika; hinnangud ja hoiakud jne. Õpetamise tulemusel kujunevad ajus kompensatsioonimehhanismid – muutub ja täiustub kahjustatud (alaarenenud) funktsionaalsüsteemide talitlus, hakkavad arenema mõned puuduvad süsteemid. Eesmärk on kujundada organismi funktsioonid võimalikult iseseisvaks toimetulekuks sotsiaalses keskkonnas. Üldised arengueesmärgid konkretiseeritakse individuaalsetes õppekavades, mille koostamisel arvestatakse ka isiklike rehabilitatsiooniplaane.

(4). Õpetamine ja kasvatamine toimub jõukohase praktilise tegevuse protsessis, millega kaasneb õpilastele mõistetav verbaalne teave. Eesmärk on, et õpilased omandaksid jõukohased praktilised oskused ja selleks vajalikud minimaalsed teadmised igapäevastes korduvates situatsioonides toimetulekuks. Elus toimetuleku oskuste kujundamisel on olulisemad elu- ja toimetulekuõpe ning tööõpe (kunst ja käeline tegevus). Toimetuleku eelduseks oleva motoorika arendamine toimub peamiselt rütmika ja kehalise kasvatuse tundides, pikapäevarühmas ning klassi- ja koolivälises tegevuses. Oma ja teiste tegevust, sh käitumisele võimalikult adekvaatse hinnangu andmist, kujundatakse pidevalt, rõhutatakse positiivset ja suunatakse otsima eksimuse parandamise võimalusi.

(5). Õppimine toimub võimalikult reaalses keskkonnas. Toimetulekuõpe suunab õpilast täitma korduvates situatsioonides praktilisi ülesandeid koostegevuses ja eeskuju järgi, rakendama omandatud oskusi näidise ja lihtsa suulise korralduse alusel. Õpilased võtavad võimete kohaselt osa oma tegevuse kavandamisest ja tulemuse hindamisest.

Õpilase tähelepanu tuleb lõpptulemuse saavutamiseks suunata iga osatoimingu tähtsusele. Õpilaste aktiveerimine eeldab nende psüühilisele arengule vastavate tegevuste valikut, jõukohast õpitegevust, konkreetset ja arusaadavat eesmärgiseadet, õpilaste tegevuse pidevat stimuleerimist ja edusammudele hinnangu andmist. Tähtsustatakse õpilase huvi kujundamist võimalikult iseseisvalt tegutsemiseks.

(6). Oluline on õpetaja ja õpilase positiivne ühistegevus, õpilase tegevus potentsiaalses arenguvallas, abi täpne reguleerimine. Õpioskuste kujundamist soodustavad kõigi pedagoogide ja lastevanemate ühised nõudmised ja samalaadne abi. Toimingute struktuuri omandamine

(7). Kooli õppekava rakendamisel ja arendamisel arvestatakse konkreetse klassi õpilastega. Tähtis on koostöö eripedagoogide, õpetajate, lapsevanematega, kutseõppe korraldajatega, linna esindajatega ning vajaduse korral spetsialistidega väljastpoolt kooli.

(8). Praktilise tegevuse baasil areneb suhtlemine ja kogemustele (mälu kujutlustele) toetuv vaimne tegevus, kujunevad tunnetustegevuse elementaarsed oskused.

(9). Õppe- ja kasvatusprotsessi käigus õpivad õpilased oma võimetele vastavalt:

- 1) kasutama olemasolevaid teadmisi ja oskusi varieeruvates tingimustes;
- 2) küsima ja uusi oskusi omandama;
- 3) tegutsema;
- 4) kasutama oma kaemuslik-kujundilist intellekti, reguleerima emotsioone lähtuvalt oma
- 5) intellekti arengust;
- 6) konstrueerima eeskuju ja näidise alusel; võrdlema oma tegevuse tulemust etaloniga;
- 7) õppima koostegevuses või juhendatult koos teistega, õppima jälgima kaaslaste ja oma
- 8) tegevust ning hindama saavutatud tulemust;
- 9) lahendama praktilisi probleeme ja tegema valikuid.

§3 Õppekorraldus

(1). Toimetulekuõppel olevatele õpilastele koostatakse individuaalne õppekava, milles keskendutakse ainekavades märgitud tegevustele ja teemadele.

(2). Õppe ja kasvatustöös kasutatakse aktiivselt väljaspool kooli toimuvaid üritusi, sh projekt-õues- ja muuseumiõppetunnid ning ekskursioonid ja õppekäigud. Ürituste nimekiri ja selleks vajalik aeg määratletakse ainekavades ja õpetaja töökavades, arvestades „Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses” sätestatud nõudeid õppeaasta pikkusele, õpilase suurima nädalakoormuse piiranguid ning punktis 4.6 toodud tunnijaotusplaani.

(3). Lapsevanema poolt hiljemalt 9. klassi esimesel poolaastal esitatud põhjendatud taotluse alusel võib õppenõukogu otsusega pikendada õpilase õppeaega kahe õppeaasta võrra kuni 32 nädalatunni ulatuses igal õppeaastal. Täiendavate õppeaastate kohustuslike ja valikainete kohta koostatakse jätkuvalt õpilasele individuaalne õppekava. Pikendatud õppeajal keskendutakse toimetulekuõppe õpitulemuste saavutamisele, igapäevases elus vajalike praktiliste oskuste arendamisele ja eelkutealasele ettevalmistusele.

(4). 1.–2. klassis jaguneb õpetus tegevusvaldkondadeks, 3. klassist kuni põhikooli lõpetamiseni õppeaineteks, mis realiseeritakse üldõpetuse põhimõttel. Õpet traditsioonilise ainetunnina ei korraldata, vaid keskendutakse ainekavades märgitud tegevustele ja koolis vastuvõetavatele nädalateemadele, mille nimekiri arutletakse läbi õppenõukogus. Õppe- ja kasvatuskorralduse põhivorm on õppetund. Õppetunnid toimuvad koolis või väljaspool kooli ekskursiooni või õppekäiguna.

(5). Õppeained jagunevad kohustuslikeks õppeaineteks ja valikõppeaineteks.

(6). Tunnijaotusplaani on järgmine:

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Elu- ja toimetulekuõpe	4	5	5	5	7	6	6	6	6
Vene keel	4	5	6	6	6	6	6	6	6
Matemaatika	2	3	4	4	5	4	4	4	4
Kunst ja käeline tegevus	5	5	5	5	5	2	2	2	2
Muusikaõpetus	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Tööõpe	5	5	7	7	7	7			
Kehaline kasvatus	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Rütmika	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Valikained	1	1	1	1	1	1			
Nädalakoormus	20	23	25	25	28	30	30	32	32

(7). Koolis õpetatakse järgmisi valikaineid: 6.-9. klassides - ajalugu – 2 tundi

(8). Kehalise kasvatus tundeid korraldatakse alates 4. klassist poistele ja tüdrukutele eraldi. Juhul, kui õpirühma suurus on vähem kui 3 last, moodustatakse liitrühmad.

(9). Õppematerjalid valitakse ja koostatakse toimetulekuõppe üldosa ja ainekavade sisu ning nõudeid arvestades. Arvestatakse mõõduka intellektipuudega vastavas vanuses lapse psüühika, tegevuse ja suhtlemise tüüpilisi iseärasusi, individuaalse võimekuse ja iseärasuste

variatiivsust. Oluliseks tuleb pidada tajutava õppematerjali konkretiseerimise ja diferentseerimise võimalusi, mis loob baasi võimetele vastavaks rühmitamiseks. Kasutatakse arekeelseid tekste, graafilistmaterjali.

(10). Õppeülesannete raskusastet reguleeritakse õpioskuse omandamise etappe ja õppematerjali sisulist keerukust arvestades. Esitatakse võimalused õpitoimingu variatiivseks sooritamiseks: praktiliselt või materialiseeritult, visuaalselt, verbaalselt ja kombineeritult.

(11). Koolis kasutatakse eesti keele õpetamist teise keelena lõimituna teiste õppeainetega -st toimub praktiline kõnearendus rütmika, muusikaõpetuse-, elu- ja toimetulekuõppe tundides. Vastav nimekiri koostatakse ja seda arutletakse iga õppeaasta alguses õppenõukogus.

§4 Hindamine

(1). Õppimise potentsiaalne edukus sõltub toimetulekuõppes õppiva õpilase intellektipuude sügavusest ja lokaalsete anatoomiliste kahjustuste esinemisest, reaalne edukus aga tema individuaalseid iseärasusi arvestavast õpikeskkonnast. Õpilasel peab olema võimalus saada jõukohases töös võimetekohase osalemise ning töö tulemuse kohta konkreetne positiivne hinnang.

(2). Hindamine toimetulekuõppes toimub õpilasele koostatud individuaalse õppekava nõuete alusel. Õpieesmärkide saavutamise taset hinnatakse sõnaliste hinnangutega.

(3). Hinnangu põhieesmärkidena kohaldatakse „Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses” sätestatud eesmärgid, rõhutades seejuures, et hindamise eesmärgiks on:

- 1) motiveerida õpilasi õpiülesandeid sooritama ja märkama oma tulemuse vastavust näidisele või etalonile;
- 2) mõjutada õpilase võimalikult adekvaatse enesehinnangu kujunemist;
- 3) suunata õpetaja tegevust õpilase õppimise ja potentsiaalse arengu toetamisel;
- 4) anda õpilasele, õpetajale, kooli juhtkonnale, lapsevanemale (eestkostjale, hooldajale) teavet õpilase arengudünaamikast.

(4). Õpilase arengut hinnatakse hinnangutega „tuleb toime”, „tuleb toime sõnalise abiga”, „tuleb toime näidise või eeskujuga järgi”, „tuleb toime koostegevuses”, „tuleb toime füüsilise abiga” ja „ei tule toime”.

Hinnang „ei tule toime” viitab vajadusele muuta individuaalset õppekava ning seda ei kasutata kokkuvõtval hindamisel.

(5). Õpetaja teeb lapse arengu kohta iga päev märkmeid, hinnates õpilase tulemusi lähtuvalt samalaadsete õpiülesannete keerukusest. Antud hinnangud antakse õpilastele suuliselt ja vähemalt üks kord nädalas kantakse individuaalõppekava vaatluslehele. Märkmete alusel korrigeeritakse vajaduse korral individuaalset õppekava.

(6). Kaks korda aastas antakse õpilasele kokkuvõtavad sõnalised hinnangud. Kokkuvõtva hindamise tulemused poolaasta või aasta lõpus sisaldavad endas õpilase arengu kirjeldust, tema osavõttu õppeprotsessist, antud kooliastme õppeoskuste ja kompetentsi kujundamist. Esiplaanile seatakse õpilaste edusammud, samuti pööratakse tähelepanu individuaalses õppekavas sätestatud eesmärkidele ja tegevustele. Sõnalised kokkuvõtavad hinnangud kantakse individuaalsesse õppekavva.

- (7). Kõik toimetulekuõppe õpilased viiakse üle järgmisse klassi.
- (8). Käitumise ja hoolsuse hindamise eesmärk on suunata õpilast järgima üldtunnustatud käitumis- ja kõlblusnorme ning täitma kooli kodukorra nõudeid; motiveerida õpilast hoolikalt täitma õppeülesandeid.
- (9). Käitumishinde panekul on aluseks kooli kodukorrast kinnipidamine, samuti üldkehtivate käitumis- ja eetikanormide järgimine õppeprotsessi jooksul.
- (10). Hoolsusehinde panekul on aluseks õpilase suhtumine oma õppeülesannete täitmisse: kohusetundlikkus, tööarmastus ja järjepidevus õppeülesannete täitmisel.
- (11). Käitumist ja hoolsust hinnatakse kaks korda aastas hinnetega „hea” ja „rahuldav”.
- (12). Käitumishindega hea hinnatakse õpilast, kes järgib üldtunnustatud käitumis- ja kõlblusnorme ning täidab kooli kodukorra nõudeid.
- (13). Käitumishindega rahuldav hinnatakse õpilast, kes üldiselt järgib üldtunnustatud käitumis- ja kõlblusnorme ning täidab kooli kodukorra nõudeid, kuid kellel on esinenud eksimusi.
- (14). Hoolsushindega hea hinnatakse õpilast, kes suhtub õppeülesannetes kohusetundlikult, on töökas ja järjekindel õppeülesannete täitmisel, hoolikas ning õpib võimetekohaselt.
- (15). Hoolsushindega rahuldav hinnatakse õpilast, kes üldiselt täidab oma õppeülesandeid, kuid ei ole piisavalt töökas ja järjekindel õppeülesannete täitmisel ega õpi oma tegelike võimete kohaselt.

§5 Läbivad teemad

(1) Elukestev õpe ja karjääri planeerimine

Käesolev läbiv teema on kasutusel kogu koolis õppimise perioodil. Õpilasel kujundatakse ja arendatakse oskusi ja vilumusi, mis võimaldavad sotsiaalselt adapteeruda ühiskonnas, töö-, sotsiaal- või päevakeskuses; arenevad kommunikatsiooni ja koostöö oskused; kujunevad teadmised erinevatest elukutsetest ja oskus iseseisvalt toime tulla igapäevatoimetustega.

1) *Esimesel kooliastmel kujuneb õpilastel positiivne suhtumine õppimisse.*

Õpilane:

- õpib ennast määratlema perekonnaliikme ja õpilasena;
- tegeleb tuttavate esemete ja õppevahenditega vastavalt nende ülesandele;
- õpib valdama esmaseid iseteenindamisoskusi;
- õpib orienteeruma oma lähimas ümbruskonnas;
- osaleb ühistes mängudes ja üritustel;
- õpib ennast, oma palveid ja soove arusaadavalt väljendama;
- õpib oma tegevust hindama põhimõttel *TOHIB – EI TOHI*.

2) *Teisel kooliastmel on õpetamine suunatud sotsiaalsete ja igapäevaoskuste arendamisele, tunnetades õpilase huve ja võimalusi.*

Õpilane:

- õpib korras hoidma oma koolitarbeid, oma töökohta; eristama oma ja võõraid asju;
 - õpib alustatud tegevust lõpuni viima;
 - õpib eristama oma ja ümbritsevate inimeste emotsioone ja reguleerima oma käitumist;
 - õpib hindama tegevust printsiibil *ÕIGE – VALE, VÕIB – EI TOHI, PEAN – TAHAN – EI TAHA, MEELDIB – EI MEELDI*;
 - osaleb dialoogis, kasutades verbaalseid ja mitteverbaalseid suhtlemisvahendeid;
 - tutvub erinevate elukutsetega;
 - teeb lihtsamaid kõõgitoide ja võtab osa klassi koristamisest;
 - osutab jõukohast abi oma klassikaaslastele;
 - võtab osa kollektiivsest tööst, täites talle antud ülesandeid.
- 3) *Kolmandal kooliastmel on õpetamine suunatud teadmiste kinnistamisele:*
- iseteenindamise oskused, majapidamistöed kodus ja õues;
 - töösused elementaarsete töövahenditega, tulenevalt nende funktsioonist ja tegevuse eesmärkidest;
 - oskused leida tegevust vabal ajal, võtta jõukohaselt osa ühisüritustest;
 - kollektiivse töö oskused;
 - oskused planeerida oma päevatööd;
 - oskused orienteeruda makrosotsiaalses ümbruskonnas informatiivsete ja tingmärkide järgi;
 - teadmised edasiõppimise ja tööleidmise võimalustest töö-, sotsiaal- ja päevakeskustes.

(2) Keskkond ja pidev arenemine

Käesolev läbiv teema on suunatud isiksuse kujundamisele, kes hoolitseb ümbritseva keskkonna eest, mõistab looduse ja selle varade säilitamise vajadust.

Õppimine on suunatud:

- looduse tundmaõppimise võime arendamisele selle eri vormides ja ilmingutes, orienteeruda neis ja kohanduda nendega;
- loodusnähtuste omavaheliste seoste mõistmisele;
- sotsiaalse kogemuse avardamisele ja rikastamisele;
- ümbritsevas looduses orienteerumisoskuse kujundamisele;
- oskuse kujundamisele kasutada ümbritsevaid objekte ja neisse säästlikult suhtuda.

1) *Esimesel kooliastmel toetatakse igapäevasele kogemusele suhtlemisel loodusobjektidesse.*

Õpilasel kujundatakse:

- esmased teadmised elus- ja eluta loodusest;
 - oskust orienteeruda kodu ja kooli ümbruses;
 - ettekujutusi esemete vormist, värvist ja suurusest;
 - elementaarseid oskusi töötamiseks looduslike materjalidega.
- 2) *Teisel kooliastmel on õpetamise põhiülesandeks ettekujutuste avardamine ümbritseva maailma mitmekesisusest, praktiliste oskuste süsteemi arendamine orienteerumiseks ümbritsevas maailmas ja vastastikuseks koostööks selle objektidega ning ümbritseva keskkonna objektide poolse potentsiaalse ohu määratlemiseks.*

Õpilane:

- tutvub elus- ja eluta looduse objektide tähendusega;
- lahendab igapäevaseid ülesandeid hulkade ühendamiseks, osade eraldamiseks ja nende võrdlemiseks;

- õpib kirjeldama lihtsaid loodusobjekte erinevate kujutusvahendite abil;
- õpib järgima käitumisreegleid suhtlemisel/ koostöös ümbritseva keskkonna objektidega.

3) Õpetamise eesmärgiks kolmandal kooliastmel on ümbritseva maailma tervikliku tajumise kujundamine, ettekujutuste saamine ökoloogiast ja loodusvarade kokkuhoiust.

Õpilane õpib:

- kokkuhoidlikult kasutama loodusvarasid;
- määratlema vee, õhu ja maapinna saastumise allikaid/ põhjusi; sorteerima prügi;
- järgima puhtust ja korda oma lähimas ümbruses ja üldkasutatavates kohtades;
- kasvatama toataimi, hoolitsema aiamaa ja õue taimede eest;
- hindama oma tegevust kasutoomise – kahju tekitamise vaatekohast põhimõttel:
- *VÕIB – EI TOHI.*

(3) Kodanikuinitsiatiiv ja ettevõtlus

Käesolev läbiv teema eeldab õpilastel sotsiaalselt vastuvõetava käitumise kujundamist ja adapteerimisoskust ümbritsevate tingimustega kohanemiseks. Õppekava sisaldab sotsiaalset pädevust erinevate sotsiaalsete sfääride suhtes: perekond, kool, lähim ümbruskond. Õpilase areng on suunatud oskusele väljendada oma tundeid ja soove, mõista oma emotsioone; reguleerida oma käitumist, vältides konfliktsituatsioone; võtta osa kollektiivsest ja partnerite vahelisest koostööst, sõlmida partnerlussuhteid.

1) *Esimesel kooliastmel on õpetamine keskendatud elementaarsete suhtlemisoskuste kujundamisele eakaaslaste ja täiskasvanutega, adekvaatsele käitumisele erinevates situatsioonides.*

Õpilane õpib:

- määratlema ennast õpilasena;
 - orienteeruma lähimas ümbruses;
 - osa võtma ühistest mängudest ja üritustest;
 - järgima käitumisreegleid lähedaste ja tundmatute inimestega;
 - väljendama oma tundeid ja mõistma teiste tundeid ja emotsioone.
- 2) *Teisel kooliastmel omandab õpilane iseseisva töötamise oskusi; õpib initsiatiivi üles näitama; alustatud tegevust lõpule viima; osa võtma kollektiivsest tööst ja täitma selles talle antud osa.*

Õpilane õpib:

- seostama ennast kindla grupiga;
- tunnetama ennast teatud linna elaniku ja maa kodanikuna;
- orienteeruma isiklikes andmetes;
- valima endale tegevust väljapakutud variantidest;
- osa võtma pidude ja projektiürituste ettevalmistamisest ja läbiviimisest;
- käituma vastavalt käitumisreeglitele üldkasutatavates kohtades;
- hoiduma silmnähtavast ohust ja pöörduma abi järele. Kolmandal kooliastmel õpilane tutvub riigiasutuste ja sotsiaalkeskuste tegevusega, saab
- elementaarsed teadmised majandusest, eelarvest ja selle planeerimisest.

Õpilane:

- külastab erinevaid riigiasutusi ja sotsiaalkeskusi;
- orienteerub riigisümboolikas;
- lahendab lihtsaid elulisi ülesandeid, mis on seotud erinevate arvutuste ja mõõtmistega;

- teeb juhendamisel majandustöid ja lihtsaid töid õues ja aiamaal; on rajatud headele
- emotsionaalsetele üleelamistele; vastastikuse koostöö piiride laiendamist õpilase ja teda ümbritseva sotsiaalkultuurilise keskkonna vahel.

(4) Tutvumisele suunatud õpetamine:

- eesti ja vene rahvuskultuuriga, selle tavade ja traditsioonidega;
- Tallinna ja Eesti vaatamisväärsustega ja kultuurilise pärandiga;
- eesti ja vene kunsti ja rahvaloominguga.

Kõikidel kooliastmetel õpilane külastab erinevaid teatrietendusi, muuseume ja näitusi.

1) *Esimesel kooliastmel pööratakse põhitähelepanu tutvumisele suulise rahvakunstiga ja oskusele väljendada oma põhilisi tundeid ja emotsioone.*

Õpilane:

- õpib kuulama laulude, luuletuste ja jutustuste sõnu;
 - õpib täide viima laulude ja luuletuste liigutusinstseneeringuid;
 - väljendama miimikaga oma emotsioone ja tundeid;
 - õpib tundma Eesti rahvussümboolikat ja -pidusid;
 - võtab osa pidudest ja kooliüritustest.
- 2) *Teisel kooliastmel kujuneb positiivne suhtumine kultuuriväärtustesse; saadakse ettekujutus vanuselistest iseärasustest ja inimeste välisilmest, inimeste elust vanal ajal ja praegu.*

Õpilane:

- õpib väljendama oma tegevust ja olukordi pantomiimi abil;
- palub vajadusel abi;
- võtab jõukohaselt osa kollektiivsest tööst;
- võtab osa tegevusplaani koostamisest ja järgib seda;
- orienteerub põhilistes isikut tõendavates dokumentides.

(5) Kultuuriline identiteet

Käesolev läbiv teema peab silmas kultuurilise kogemuse kujundamist, mis on rajatud headele emotsionaalsetele üleelamistele; vastastikuse koostöö piiride laiendamist õpilase ja teda ümbritseva sotsiaalkultuurilise keskkonna vahel.

Õpetamine on suunatud tutvumisele:

- eesti ja vene rahvuskultuuriga, selle tavade ja traditsioonidega;
- Tallinna ja Eesti vaatamisväärsustega ja kultuurilise pärandiga;
- eesti ja vene kunsti ja rahvaloominguga.

Kõikidel kooliastmetel õpilane külastab erinevaid teatrietendusi, muuseume ja näitusi.

1) *Esimesel kooliastmel pööratakse põhitähelepanu tutvumisele suulise rahvakunstiga ja oskusele väljendada oma põhilisi tundeid ja emotsioone.*

Õpilane:

- õpib kuulama laulude, luuletuste ja jutustuste sõnu;
- õpib täide viima laulude ja luuletuste liigutusinstseneeringuid;
- väljendama miimikaga oma emotsioone ja tundeid;
- õpib tundma Eesti rahvussümboolikat ja -pidusid;
- võtab osa pidudest ja kooliüritustest.

2) *Teisel kooliastmel kujuneb positiivne suhtumine kultuuriväärtustesse; saadakse ettekujutus vanuselistest iseärasustest ja inimeste välisilmest, inimeste elust vanal ajal ja praegu.*

Õpilane:

- õpib väljendama oma tegevust ja olukordi pantomiimi abil;
- osaleb muinasjuttude ja jutustuste dramatiseeringutes;
- õpib väljendama oma suhtumist tegudesse ja olukordadesse;
- tutvub Eesti riigi sümbolika ja Tallinna linna põhiliste vaatamisväärsustega;
- tutvub riiklike ja rahvuspühadega, nende kommete ja traditsioonidega;
- tutvub eesti rahvamuinasjuttudega;
- tutvub inimelu vanuseliste etappidega, rasside erinevustega, vana-aja eluolustikuga;
- õpib tundma käitumisreegleid kultuuriasutustes;
- eristab vene ja eesti rahvatantse ja -mänge;
- tutvub eesti keele elementaarsete käibe- ja olmeliste väljenditega.

3) *Kolmandal kooliastmel süvenevad teadmised vene ja eesti rahvusliku kultuuri iseärasustest. Õpilastele pakutakse erinevaid võimalusi saada kogemusi ja teadmisi teiste rahvaste kultuuridest. Nad võtavad osa erinevatest kultuuriprojektidest ja –üritustest. Suureneb eesti keele aktiivne ja passiivne sõnavara.*

Õpilane:

- tutvub kujutava ja rahvakunsti erinevate liikidega ;
- tutvub maalikunsti, skulptuuri ja arhitektuuri teostega;
- tutvub rahvaeeposega „Kalevipoeg”;
- tutvub vene ja eesti kultuuri väljapaistvate esindajatega;
- tutvub Eesti põhiliste vaatamisväärsustega;
- kinnistab teadmisi käitumisreeglitest kultuuriasutustes;
- külastab raamatukogusid, näitusi ja kultuuriüritusi;
- võtab osa etlejate, erinevate teoste instseneerinute ja dramatiseeringute konkurssidest;
- eristab vene ja eesti rahvatantse ja -mänge;
- võtab osa rahvuslike- ja riiklike pühade ettevalmistamisest ja läbiviimisest;
- mõistab ja kasutab eesti keele elementaarseid käibe- ja olmelisi väljendeid.

(6) Infokeskkond

Käesoleva läbiv teema on suunatud kommunikatiivsete oskuste arendamisele, makrosotsiaalses ümbruskonnas orienteerumise oskuse ja igapäevaküsimuste lahendamisoskuse kujundamisele, mis on seotud informatsiooni saamise ja edastamisega vastavalt olukorrale.

Õpilane õpib:

- väljendama ennast ja oma soove arusaadaval viisil;
- orienteeruma erinevate informatsiooniliste märkide järgi;
- pöörduma abi ja informatsiooni saamiseks vajalikesse ametiasutustesse.

1) *Esimesel kooliastmel pööratakse põhitähelepanu üldiste kõneoskuste arendamisele, pöörduva kõne mõistmisele, verbaalsete ja mitteverbaalsete suhtlemisvahenditekasutamisele.*

- ära tundma/ nimetama fotode/ piltide/ piktogrammide järgi ümbritseva maailma tuttavaid esemeid;

- jälgima kultuuriobjekte ekskursioonidel ja jalutuskäikudel ;
 - orienteeruma kooliruumides informatsiooniliste märkide järgi.
- 2) *Teisel kooliastmel kujundatakse mõistet privaatriimide ja territooriumidest, oskust hinnata oma tegevust põhimõttel: VÕIB – EI TOHI, VASTUVÕETAV – KEELATUD, oskust orienteeruda erinevate märkide ja viitade järgi.*

Õpilane õpib:

- iseseisvalt kokku korjama märguasju ja õppevahendeid informatsiooniliste märkide järgi;
 - ära tundma ja orienteeruma liiklusmärkide järgi, leidma üles vajaliku ühistranspordi
 - peatuse;
 - oskama kasutada olmetehnikat ja elektriseadmeid elementaarsete tööde tegemiseks vastavalt nende määratlusele;
 - orienteeruma kauplustes ja nende erinevates osakondades;
 - eristama puhastusvahendite tinglikku märgistust;
 - valima toiduaineid tehnoloogilise kaardi järgi.
- 3) *Kolmandal kooliastmel pööratakse põhitähelepanu tööoskuste kinnistamisele olmetehnikaga töötamisel, hoiatus- ja informatsiooniliste märkide järgimisele erinevates eluolukordades.*

Õpilane:

- loeb põhiskeeme, jooniseid, tehnoloogilisi kaarte, retsepte;
- tegutseb vastavalt riidel, olmetehnikal, puhastusvahenditel olevatele põhitähtsustele;
- osaleb oma tegevuse planeerimisel, kasutades piktogramme;
- määratleb ilma massiinformatsiooni järgi ;
- orienteerub kalendris, transpordi sõiduplaanis, telesaadete programmis;
- orienteerub teenindustevõtete valdkonnas informatsiooniliste- ja tingmärkide järgi;
- kasutab reklaami ja orienteerub kauba hinnas ja maksumuseahendite kasutamisele.

(7) Tehnoloogia ja innovatsioon

Käesolev läbiv teema on suunatud elementaarsele arvuti-, interaktiivse tahvli, olmetehnika ja elektriseadmete kasutamise oskuse õpetamisele ja tervistsäästva režiimi hoidmisele.

- 1) *Esimesel kooliastmel kujundatakse elementaarsed arvuti ja interaktiivse tahvli kasutamise oskused.*

Õpilane:

- tutvub arvuti põhiosadega (monitor, protsessor, hiir);
 - õpib arvutit sisse lülitama, diski sisse panema ja välja võtma;
 - õpib arvutihiirt kasutama;
 - mängib elementaarseid õpetavaid ja arendavaid arvutimänge;
 - õpib liigutama objekte interaktiivsel tahvlil.
- 2) *Teisel kooliastmel pööratakse tähelepanu praktiliste ülesannete täitmisele arvutis ja interaktiivsel tahvlil, samuti tutvumisele olmetehnika ja elektriseadmetega.*

Õpilane:

- leiab klaviatuuril tähed, numbrid ja põhimärgid;

- kirjutab tähti/silpe/sõnu/ lauseid vastavalt näitele/ kuulmise järgi;
 - arendab arvutimängude mängimise oskust;
 - avab/sulgeb programmi, lülitab arvuti välja;
 - kasutab olmetehnikat juhendamisel;
 - tutvub ohutusreeglitega elektriseadmetega töötamisel;
 - õpib kasutama raadiot ja telerit, magnetofoni, DVD-mängijat (hääletugevuse muutmine, programmide valik, puldi kasutamine).
- 3) *Kolmandal kooliastmel õpilased kinnistavad oma kasutamisoskusi olmetehnikaga töötamisel, tutvuvad interneti võimalustega ja tervistsäästva režiimi põhinõuetega.*

Õpilane:

- valmistab toitu, kasutades köögitehnikat;
- koristab ruume, kasutades olmetehnikat;
- järgib ohutusnõudeid elektriseadmetega töötamisel
- õpib leidma internetis transpordi sõiduplaani, orienteeruma TV kavas;
- õpib ankeeti täitma/ testi tegema arvutis;
- koostab arvuti abil õnnitluskaarte ja joonistusi;
- leiab mänguportaali elektronadressi järgi.

(8) Tervis ja turvalisus

Käesolev läbiv teema on suunatud isiksuse kujundamisele, kes järgib tervislikku eluviisi ja hoolitseb oma turvalisuse eest.

Õpilasel kujundatakse:

- tervise valdkonnas:
- teadmised oma kehas, selle vanuselistest muutustest ja sugulistest iseärasustest;
- oskus järgida isikliku ja intiimhügieeni nõudeid;
- teadmised tervisele kasulikest ja kahjulikest teguritest;
- oskus pöörduda arstiabi saamiseks;
- turvalisuse valdkonnas:
- teadmised käitumisreeglitest erinevates olukordades;
- oskus hoiduda ohtlikest olukordadest ja kutsuda abi.

1) *Esimesel kooliastmel kujundatakse esmased ettekujutused kehaosadest ja elementaarsed hügieeninõuete järgimise oskused, oskus järgida turvalisuse nõudeid koolis ja kodus.*

Õpilane:

- näitab/ nimetab oma keha- ja näoosi, mänguasjadel, piltidel ja teistel inimestel;
 - samastab ennast väliste tunnuste järgi;
 - järgib ohutusreegleid transpordis, suhtlemisel tundmatute inimeste ja loomadega;
 - järgib hügieenireegleid enne sööki ja peale tualeti kasutamist; järgib liiklusreegleid tänava ületamisel, tunneb valgusfoori.
- 2) *Teisel kooliastmel kujundatakse ettekujutused tervislikust ja turvalisest eluviisist.*

Õpilane:

- tutvub kehaosade ja tundeelundite ülesannetega; õpib teatama oma keha aistingutest;

- tutvub täiskasvanuks saamise tunnustega (teisejärgulised sugulised tunnused);
- tutvub sugudevahelise käitumisega;
- saab teadmisi tervisliku toitumise põhimõtetest ja keha karastamise viisidest;
- õpib üksteisest eristama kasulikke ja kahjulikke toiduaineid;
- järgib hügieenireegleid enne söömist ja peale tualetis käimist; värskete puuviljade, marjade, juurviljade söömisel.
- õpib järgima ohutu käitumise reegleid: tänaval, metsas, veekogu ääres, transpordis, suhtlemisel tundmatute inimeste ja loomadega, vihma, lumesaju, äikese, libeduse ajal ja päikese käes;
- õpib järgima ohutustehnikat, kasutades: teravaid, lõike- või torkeesemeid, tuleohtlikke esemeid, elektriseadmeid; täitma tuleohutusreegleid;
- õpib hoiduma traumadest ja käitumist erinevate vigastuste puhul. Selgitab välja põhjused ja tagajärjed. Teab hädaabi numbrit - 112.

3) *Kolmandal kooliastmel pööratakse põhitähelepanu teadmiste kinnistamisele ohutust elutegevusest.*

Õpilane:

- saab elementaarseid teadmisi inimorganismist (siseorganid ja süsteemid);
- kinnistab ettekujutusi tervislikust eluviisist ja kahjulikest harjumustest ning õpib tegema õigeid valikuid;
- õpib märkama ohtlikke olukordi endale ja teistele, reageerima nendele ja abi kutsuma;
- õpib EI ütlemata;
- kinnistab oma keha eest hoolitsemise ja tervise säilitamise oskusi ;
- õpib sõlmima ohutuid kontakte teiste inimestega;
- õpib järgima ohutustehnikat, kasutades: tuleohtlikke esemeid, elektriseadmeid,
- ravipreparaate, olmekeemiat; täitma tuleohutusnõudeid;
- järgib ohutu liiklemise ja õige käitumise reegleid erinevate vigastuste korral;
- õpib telefoni kasutama õppetelefoni baasil: valima hädaabi numbrit – 112 ja vajaliku informatsiooni edastamist.

(9) Väärtused, moraal ja kõlblus

Käesolev läbiv teema annab võimaluse kujundada isiksust, kes oskab õigesti käituda erinevates olukordades, järgides käitumis-, viisakus-, eetika- ja moraali reegleid.

1) *Esimesel kooliastmel kujundatakse ettekujutused endast kui klassikollektiivi liikmest, kes peab kinni pidama kehtestatud suhtlemis- ja käitumisreeglitest.*

Õpilane:

- omandab käitumisnõuded koolis ja suhtlemisreeglid eakaaslaste ja täiskasvanutega;
- omandab mõisted *VÕIB – EI TOHI, MINU - VÕÕRAS*; valmisoleku jagada.
- õpib osa võtma klassi- ja kooliüritustest;
- õpib arusaadavalt väljendama oma tundeid ja emotsioone üldkehtivate normide piires;
- õpib elementaarseid etiketinorme.

2) *Teisel kooliastmel pööratakse põhitähelepanu isiksuse kujundamisele, kes austab teisi ja oskab käituda vastavalt olukorrale ja moraalnormidele.*

Õpilane õpib:

- eristama oma ja teda ümbritsevate inimeste emotsioone; vajadusel reguleerima

oma käitumist;

- vastandama ennast teatud grupiga;
- osalema pidude ja ürituste ettevalmistamisest ja läbiviimisest;
- käituma viisakalt tuttavates olukordades meeldetuletamisel;
- hindama tegevust põhimõttel: *ÕIGE – VALE, VÕIB – EI TOHI, MEELDIB – EI MEELDI, PEAB - TAHAN*;
- austama teiste inimeste õigusi;
- õnnitlema sünnipäevalast, avaldama kaastunnet, kaasa tundma ja jagama;
- sugudevahelist käitumist, sõpruse väljendust;
- järgima käitumisreegleid ühiskasutatavates kohtades;
- osutama jõukohast abi klassikaaslastele;
- osa võtma kollektiivsest tööst temale antud osa täitmisega;
- lauakatmist vastavalt olukorrale, käitumisreegleid lauas istumisel.

3) Kolmandal kooliastmel täpsustuvad moraali- ja eetikanormid.

Õpilane kinnistab:

- mõisteid: *OMA – VÕÕRAS – MEIE OMA*;
- oskust kontrollida oma emotsioone;
- kollektiivse ja grupitöö oskusi;
- oskust kasutada suhtlemisel laialtlevinud viisakusväljendeid;
- oskust riietuda vastavalt olukorrale/ üritusele;
- teadmisi kultuurse ajaveetmise võimalustest;
- teadmisi täiskasvanute õigustest ja kohustustest;
- oskust väljendada oma suhtumist teguviisi/ olukorda/ toimingusse;
- mõistet perekonnast ja kultuursest käitumisest perekonnas;
- oskust käituda ohtlikes olukordades ja seksuaalse ohu juhtudel;
- suhtlemisoskust erinevates olukordades ja asutustes. Õppe ja kasvatus eesmärgid ja taotletavad pädevused

§6 Õpetamise rõhuasetused toimetulekuõppes

(1) Õpetamise rõhuasetused 1.-2.klassis

Õpilaste juhtivaks tunnetusprotsessiks on taju, mille baasil areneb tegevusaktide äratundmine ning kaemuslik-praktiline mõtlemine.

1). Tunnetustegevuse arendamiseks on vajalik tahtmatu tähelepanu väline suunamine

• *Tajude arendamine*. Objekti tunnuste suunatud märkamine eri meeltega; esemete eristamine taustast; tajuvälja laiendamine; objekti ja graafiliste kujutiste rühmitamine 1–2 tajutava tunnuse alusel; ruumisuhete (all, peal, ees, taga, kõrval) ja ajasuhete (samal ajal, enne, pärast) tajumine.

• *Mälu*. Varem tajutud objektide ja tegevusaktide äratundmine; toimingute sooritamise vahetult eelnevalt tajutud näidise järgi; seoste tegevus – objekt – tunnus, keeleüksus – alternatiivvahendid kujundamine. Töömälu mahu arendamine (kuni 4 üksust); mälukujutluste aktiveerimine verbaalsete ja mitteverbaalsete signaalide abil. Objektide paigutuse taastamine varem tajutu põhjal.

• *Mõtlemine*. Kaemuslik-praktiline mõtlemine: ülesannete täitmine tajuväljas olevaid abivahendeid kasutades, rühmitamine tajutavate tunnuste alusel, rühmade koostise muutmine.

• *Motoorika*. Tunnetusprotsesside ja tegevuse eelduseks on motoorika areng: passiivsed liigutused, liigutuste sooritamine imiteerimise, näidise ja instruksiooni

järgi, omandatud liigustusstereotüüpide rakendamine tegevuses eneseteenindamiseks. Silma ja käe liigutuste koordineerimine, objektide jälgimine, liigutuste rütmi ja tempo muutmine. Elementaarset vaimset tegevust reguleeritakse liigutuste abil.

2). Õpetuse põhitaotluseks on vajalike alusoskuste omandamine koostegevuse ja matkimise tasandil:

- kontakt erisuguseid vahendeid kasutades: kontakti astumine, kontaktis osalemine, kontakti kestuse pikendamine;
- adekvaatne reageerimine arusaadavatele korraldustele;
- lülitumine praktilisse tegevusse ning ümberlülitumine ühelt tegevuselt teisele;
- oma välimuse ja õppevahendite korrashoid;
- baaslausungite moodustamine ja/või alternatiivsete suhtlusvahendite situatiivne kasutamine.

3). Rõhuasetus on oma mina teadvustamisel. MINA kui osaleja praktilises tegevuses ja suunatud esemelises mängus kontaktile ja koostegevusele täiskasvanuga (pedagoogiga).

4). Õppetöös rakendatakse valdavalt üldõpetuslikku tööviisi, kasutatakse praktilisi ja mängulisi tegevusi, õpilaste tegevust verbaliseerib pedagoog

5). Õpilaste võimed on erinevad. Seetõttu varieeritakse õppeülesandeid, materjali keerukust, abi osakaalu ja oskuse omandamiseks kuluvat aega vastavalt laste

individuaalsetele iseärasustele.

6). Väärtuskasvatuse seisukohalt hinnatakse tegevusakte põhimõttel *ÕIGE-VALE*, õpitegevust ja käitumisakte motiveeritakse võimalikult meeldiva õpikeskkonna loomisega. Tegevuses osalemisele antakse positiivne hinnang. Kujundatakse tegevuse TAHAN-motiivi.

7).. Oluline on õpetada õpilasi oma põhivajaduste rahuldamisel toime tulema ilma lähedase täiskasvanu abita.

(2) Õpetamise rõhuasetused 3.-6.klassis

1) Juhtivaks tunnetusprotsessiks on taju, suureneb mälu kujutluste osakaal vaimses ja praktilises tegevuses. Areneb kaemuslik-praktiline mõtlemine lõimunult kujundiliste elementidega. Tunnetustegevuse arendamiseks on vajalik tähelepanu suunamine eri vahenditega (sh visuaalsed orientiirid), tähelepanu kestuse pikendamine, motoorne aktiveerimine.

• **Tajude arendamine.** Tunnuste ja osade märkamine, võrdlemine, sama objekti või graafilise kujutise äratundmine eri asendis, taustal, eri meeltega. Oluliste/tüüpiliste ja juhuslike tunnuste eristamine. Terviku moodustamine osadest. Osatoimingute järjestuse tajumine tegevusaktis. Erisuunaliste ruumisuhete (sh vasakul/paremal) tajumine. Ajasuhete (sündmuste järjestuse) tajumine.

• **Mälu.** Tuttavate objektide graafiliste kujutiste ja toimingute äratundmine varieeruvates tingimustes. Stereotüüpsete toimingute sooritamine tuttavates situatsioonides. Kujutluste aktiveerimine verbaalse-alternatiivse teabe alusel. Töömälu mahu arendamine (kuni 5 üksust), üksuste/sümbolite järjestuse säilitamine. Kujutluste verbaliseerimine suunatult.

• **Mõtlemine.** Kaemuslik-praktiline mõtlemine lõimunult kujundiliste elementidega: abivahendite otsimine ja kasutamine, ülesande täitmine variatiivsetes tingimustes. Terviku moodustamine osadest. Õpiülesannete täitmine praktiliselt ja materialiseeritult. Variatiivne rühmitamine suunatult: varieeritakse objekte, objektide arvu, rühmitamisalust.

- **Motoorika.** Erisuunalised liigutused. Liigutuste ahela sooritamine mälukujutlustele toetudeskaasneva instruksiooni järgi (vajaduse korral imiteerimine). Eri kehaosade mootorika koordineerimine. Peenliigutuste arendamine. Liigutuste sooritamise verbaliseerimine (pedagoog – õpilane). Sobimatute liigustusstereotüüpide asendamine.
- 2). Põhitaotlus on kujundada baasoskuste harjumuslik sooritamine, arendamist vajab tegevusega kaasnev suhtlemine (tegevusele ärgitamine, protsessi suunamine, tulemuse sõnastamine), oma tegevuse suunatud elementaarne kommenteerimine.
 - 3). Rõhuasetus on oma MINA teadvustamisel, õppekavateraviku kujundamise aluseks on suhted MINA/MEIE ja MINA/ÕPILANE.
 - 4). **Kõne.** Kõne. Baassõnavara arendamine, situatiivse dialoogi harjutamine, etiketsuhtlemine. 2–3 lausungi tähenduse seostamine. Kohandatud lühitekstide tähenduse mõistmine (vajaduse korral kaasneb visuaalne näitlikkus). Mõnest lausungist koosneva teksti loomine (abiga).
 - 5). Õppetöös rakendatakse valdavalt üldõpetuslikku tööviisi, kasutatakse praktilisi ja mängulisi tegevusi. Õpilane hakkab oma tegevust elementaarselt kommenteerima, kasutades suunatult verbaalseid või alternatiivseid vahendeid. Õpetamine muutub ainekeskseks.
 - 6). Õpilaste võimed on erinevad. Seetõttu varieeritakse õppeülesandeid, materjali keerukust, abi osakaalu ja oskuse omandamiseks kuluvat aega vastavalt laste individuaalsetele iseärasustele.
 - 7). Elementaarse lugemis-, kirjutamis- ja arvutamisoskuse kujundamine.
 - 8). Väärtuskasvatuse seisukohalt hinnatakse tegevusakte põhimõttel *ÕIGE – VALE, MEELDIB – EI MEELDI*. Õpitegevust ja käitumisakte motiveeritakse võimalikult meeldiva õpikeskkonna loomisega. Antakse positiivne hinnang tegevuses osalemisele. Vähendatakse negatiivsete hoiakute mõju. Kujundatakse *TAHAN*-motiivi kõrvale positiivse hinnangu abil *PEAB*-motiivi. Võimaldatakse valikuid.
 - 9). Oluline on õpetada õpilast tuttavas situatsioonis jõukohaste ülesannetega võimalikult iseseisvalt toime tulema ja abiga ka keerukamates olukordades hakkama saama (varieeruv situatsioon, vahendid). Tehakse algust lihtsa töö oskuste õpetamise ning harjutamisega.

(3) Õpetamise rõhuasetused 7.-9.klassis

- 1). Tunnetustegevuses kasvab märgatavalt mälu roll ja kujuneb osaliselt kaemuslikkujundiline mõtlemine, mis võimaldab ette kujutada tegevust tuttavas situatsioonis.
Tähelepanu hoidmist soodustab harjumustele toetuv tegevus.

- Tajude arendamine. Aja ja ruumi analüütiline tajumine samal ajal eri meeltega, tuttavate objektide ja sündmuste mitmete tunnustele ja mälule toetuv (simultaanne) tajumine, kogemustele toetuv stseenide ja lihtsate stsenaariumite analüütiline tajumine (jälgitav sündmus, pilt, pildiseeria, tekst).
- Mälu. Tuttavate objektide graafiliste kujutiste valikuline äratundmine ja meenutamine ülesandest lähtuvalt. Kogemuste ja esitatud teabe eristamine. Mälukujutluste konkretiseerimine ja uute seoste loomine täiendava teabe abil. Stereotüüpsete tegevusaktide variatiivsuse kujundamine, juhuslike/stereotüüpsete assotsiatsioonide

pidurdamine. Lühikese ja arusaadava instruksiooni säilitamine mälus ja selle arvestamine toimingut sooritades. Kujutluste verbaliseerimine, graafiline kujutamine.

- Mõtlemine. Kaemuslik-praktilisele mõtlemisele lisandub osaliselt kaemuslik-kujundiline mõtlemine, mis võimaldab ülesannete täitmist kujutlustele toetudes. Vajalike abivahendite valimine või valmistamine. Õppeülesannete täitmine, toetudes isiklikele kogemustele ja eri meeltega tajutavatele vahenditele (sh kõnele). Rühmitamine 2–3 üldistustasandil, allrühmade moodustamine. Elementaarsete põhjus-tagajärg-seoste teadvustamine praktilises tegevuses.

- Motoorika. Praktiliseks tööks vajalike liigutuste omandamine (spetsiifika sõltuvalt tegevusest). Liigutusstereotüüpide kujundamine sõltuvalt tegevusest, varieerimine sõltuvalt tingimustest. Liigutuste teadlik järjestamine, lähtudes osatoimingute ahelast.

2). Põhitaotlus on võimalikult iseseisev toimetulek igapäevases elus ja õpitud tegevustes.

3). Õppekavateraviku kujundamise aluseks on MINA/MEIE suhted kodukoha ja tegevusega.

4). Baas- ja vähe laiendatud lausungi mõistmine ja kasutamine suhtlemisel. Suuliste ja kirjalike kohandatud lühitekstide mõistmine. Oma tegevuse ja tajutud sündmuse sõnastamine lühitekstina, täiendava teabe lisamine küsimustele vastates. Täiendava teabe vajadusest ja puudulikkusest mõistmisest teatamine. Õpitud suhtlemisstrateegiate rakendamine. Situatsioonile vastav rollisuhtlemine. Väljendite mõningane varieerimine, ütluse pragmaatilise tähenduse tuletamine situatsioonis.

5). Õppetöös rakendatakse jätkuvalt üldõpetuslikku tööviisi, kasutatakse valdavalt praktilisi tegevusi, õpilast suunatakse oma tegevust kommenteerima verbalselt ja/või alternatiivsete vahenditega.

6). Õpilaste võimed on erinevad. Seetõttu varieeritakse õppeülesandeid, materjali keerukust, abi osakaalu ja oskuse omandamiseks kuluvat aega vastavalt laste individuaalsetele iseärasustele.

7). Elementaarse lugemis-, kirjutamis-, arvutamise- ja mõõtmisoskuse kujundamine ja oskuste kasutamine tegevuses.

8). Väärtuskasvatuse seisukohalt hinnatakse tegevusakte põhimõttel *ÕIGE – VALE, MEELDIB – EI MEELDI*. Motiivi ja eesmärgi seose teadvustamine: *TAHAN – TEEN; PEAB / ON VAJA – TEEN; TAHAN – EI TOHI – EI TEE. PEAB*-motiivi kõrvale *VAJA* -motiivi kujundamine positiivse hinnangu abil lähtuvalt eesmärgist või tulemuse teadvustamisest.

9). Oluline on õpetada õpilast võimalikult iseseisvalt toime tulema. Kujundatakse lihtsa töö oskusi:

- omandatud toimingute rakendamine ahelana, osaliselt muutuvates tingimustes;
- toimingute suunatud planeerimine, teabe otsimine sõltuvalt ülesandest (pilt, plaan, lühitekst);
- töövahendite ja materjali sobivuse hindamine;
- kujutluse loomine tulemustest – osatoimingute ning vahendite valik ja järjestamine;

- suunatud enesekontroll: osatoimingute/operatsioonide järjestus ja tulemused, toimingu tulemus (võrdlemine näidiseiga).

§7 Pädevused toimetulekuõppes

(1) 2. klassi lõpuks õpilane:

- 1) eristab objekte tajutava tunnuse või funktsiooni järgi;
- 2) tajub objektidevahelisi ruumisuhteid (all, peal, ees, taga, kõrval);
- 3) sooritab tegevusakte lihtsate lühikeste verbaalsete või alternatiivsete vahenditega esitatudkorralduste alusel koostegevuses ja eeskuju järgi, sooritab omandatud tegevusakte iseseisvalt;
- 4) oskab tuttava mänguasja või didaktilise vahendiga tegutseda vastavalt selle funktsioonile;
- 5) tunneb enamasti ära õpitud märgid või sümbolid objektide, sündmuste ja tegevuste tähistamiseks;
- 6) otsib kontakti täiskasvanute ja kaaslastega;
- 7) väljendab oma põhivajadusi ja soove lihtsate keeleliste või alternatiivsete vahenditega (sõnad, baaslausungid);
- 8) meeldetuletamisel kasutab õpitud käitumismalle tuttavates situatsioonides;
- 9) hindab tuttavaid tegevusakte ÕIGE – VALE põhimõttel;
- 10) oskab tuttavates situatsioonides märgata ohtlikke olukordi ja hoidub neist;
- 11) tunneb ära oma asjad;
- 12) säilitab õppeülesannete täitmise ajal suunatult tähelepanu (kuni 3 min);
- 13) reageerib arusaadavatele korraldustele adekvaatselt, vastab arusaadavatele repliikidele keelelisi või alternatiivseid vahendeid kasutades;
- 14) säilitab töömälus 2–3 objekti järjestuse;
- 15) lahendab abiga tajuväljas olevaid abivahendeid kasutades arusaadavaid praktilisi ülesandeid nii tuttavates kui ka varieeruvates tingimustes;
- 16) rühmitab objekte ja nende kujutisi tajutavate tunnuste alusel, sh rühmitamise aluseid muutes;
- 17) orienteerub ööpäeva osades;
- 18) orienteerub 2–3 objekti vahelistes ruumisuhetes;
- 19) sooritab liigutusi eeskuju järgi, muutes liigutuste rütmi ja tempot; koordineeribsilma ja käekoostööd; jälgib liikuvat objekti.

(2) 6. klassi lõpuks õpilane:

- 1) eristab tuttavaid objekte ja sündmusi, eristab olulisi tüüpilisi tunnuseid juhuslikest tunnustest, tunneb ära sama objekti eri taustal ja eri asendis;
- 2) teadvustab objekti asukohta ruumis teiste objektide suhtes;
- 3) varieeruvates tingimustes sooritab tuttavaid ja jõukohaseid tegevusakte iseseisvalt;
- 4) oskab didaktilise vahendi või tuttava tööriistaga tegutseda vastavalt selle funktsioonile;
- 5) tunneb ära ja kasutab õpitud märke või sümboleid, sh tähti ja numbreid; suudluua seost objekt – pilt – keeleüksus;
- 6) oskab astuda kontakti täiskasvanute ja kaaslastega;
- 7) väljendab arusaadavalt oma põhivajadusi ja soove ning küsib teistelt abi, kasutades keelelisi või alternatiivseid vahendeid;

- 8) teadvustab oma rolli ühistegevuses osalejana;
- 9) valib tuttavates situatsioonides käitumiseks sobivaid õpitud käitumismalle;
- 10) hindab tuttavaid tegevusakte põhimõttel *ÕIGE – VALE, MEELDIB – EI MEELDI*;
- 11) suudab tuttavates situatsioonides ohtu ette kujutada ning ohule adekvaatselt reageerida;
- 12) valib tegevusakti eesmärgist lähtuvalt sobivaid vahendeid;
- 13) säilitab õppeülesannete täitmise ajal tähelepanu (kuni 5 min);
- 14) täidab lühikesi ja arusaadavaid korraldusi harjumuspäraselt tegutsedes, kommenteerib suunatult tegevust (mida teeb?, mida?, millega?, kus?);
- 15) säilitab töömälu kuni 5 objekti järjestuse;
- 16) lahendab arusaadavaid praktilisi ülesandeid nii tuttavates kui ka varieeruvatetingimustes tajuväljas olevaid abivahendeid kasutades;
- 17) orienteerub ööpäeva rütmiga seotud tegevustes, teab nädalapäevade ja aastaaegade järjestust;
- 18) sooritab erisuunalisi liigutusi ja liigutuste stereotüüpset ahelat mälu kujutlustetoetudes, suudab koordineerida eri kehaosade motoorikat;
- 19) võrdleb suunatult oma töö resultaati näidisega;
- 20) sooritab eneseteeninduse toimingud vastavalt omandatud kogemusele

(3) Põhikooli lõpuks õpilane:

- 1) tunneb kirjelduste järgi ära ja kujutab ette tuttavaid objekte ja sündmusi;
- 2) teadvustab objekti asukohta ruumis, arvestab kahte parameetrit (all paremal, taga peal jne);
- 3) sooritab ka varieeruvates tingimustes harjumuslikke tegevusakte iseseisvalt;
- 4) oskab didaktilise vahendi või tuttava tööriistaga tegutseda vastavalt selle funktsioonile ja tegevuse eesmärgist lähtudes;
- 5) tunneb ära ja kasutab õpitud märke või sümboteid, sh tähti ja numbreid; suudalua seost objekt – pilt – skeem – keeleüksus;
- 6) oskab suhelda tuttavas situatsioonis vastavalt rollile nii täiskasvanute kui ka kaaslastega;
- 7) väljendab oma vajadusi ja soove, arvestades etiketisuhtlemist ja tuttavaid käitumisreegleid, tal on kujunenud hoiak ja oskus teatada teabe puudulikkust mõistmisest ja täiendava teabe vajadusest;
- 8) teadvustab oma rolli tegevuses;
- 9) oskab tuttavates situatsioonides valida sobivat käitumismalli, lähtudes motiividest *TAHAN– ON VAJA – PEAB* ja reeglitest *TOHIB – EI TOHI*;
- 10) hindab tajutavaid tegevusakte põhimõttel *ÕIGE – VALE, MEELDIB – EI MEELDI*;
- 11) suudab ette kujutada ohtlikke situatsioone, neid vältida ja ohule adekvaatselt reageerida;
- 12) suudab tegevusakti eesmärgist lähtuvalt valida, ise teha ja kasutada sobivaid vahendeid variatiivsetes tingimustes;
- 13) suudab jõukohaste õppe- ja tööülesannete täitmise ajal olukorrast sõltuvalt tähelepanu ümber lülitada ja säilitada;
- 14) täidab arusaadavaid korraldusi, seostab mitteverbaalset ja verbaalset teavet, ühendab ja kasutab tegevuses (planeerimine, sooritamine, enesekontroll) verbaalset ja visuaalset teavet, kommenteerib tegevust ja tulemust;
- 15) säilitab töömälu kuni 5 objekti järjestuse;
- 16) rakendab omandatud toiminguid ahelana (sh osaliselt muutuvates tingimustes);

17) valib (positiivne/negatiivne valik) või teeb ise vajalikke abivahendeid ning lahendab arusaadavaid praktilisi ülesandeid tajuväljas olevaid abivahendeid kasutades (sh tuttavates ja ka varieeruvates tingimustes); 18) rühmitab objekte ja nende kujutisi tajutavate tunnuste alusel (sh rühmitamise objekte, nende hulka ja aluseid muutes); 19) suudab ligikaudu ette kujutada tuttava toimingu sooritamiseks kuluvat aega, orienteerub kellaajas vähemalt pooltunni täpsusega, seostab kalendrikuu ja aastaaja; 20) sooritab praktiliseks tööks vajalikke liigutusi ja suudab neid varieerida sõltuvalt tingimustest;